

Kincsek az értéktárakból

A magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvényt 2012 tavaszán fogadta el az országgyűlés. A törvény értelmében a nemzeti értékek megóvandó értékek, azok azonosításában, rendszerezésében, adataik nyilvántartásba vételében és folyamatos frissítésében, gondozásában a megyei önkormányzatok működhetnek közre. A megyei értéktárak jelentik a Nemzeti Értéktár középső szintjét, míg az alsót – ahol létrejöttek ilyenek – a települési értéktárak képviselik. Ezúttal is az értéktárakba felvett kincsek közül válogatunk.

Jánoska-eresztés (Bács-Kiskun vármegye Értéktára)

A Jánoska-eresztést minden évben május közepén tartják Baján. Az ünnep *Nepomuki Szent János*ról kapta a nevét, aki egy prágai pap és a királyné gyóntatója volt.

Vencel cseh király 1383. május 16-án, miután különféle kínzásokkal sem tudta tőle a gyónási titkot kicsikarni, megkötöztette és száját széthasítva a Prágán átfolyó Moldvába dobatta. A város népe ezen az éjszakán csodát látott: tündöklő csillagok úsztak a Moldva vizén. A vízimolnárok, hajósok, halászok, dereglyések, csónakosok patrónusa, védőszentje lett. A mai szokás szerint a bajai Szent János-kápolnában tartott mise után körmenet indul az esti órákban a Sugovica partjára. A körmenet élén a Szent János-szobor halad. Az eredeti szobor ma a Türr István Múzeumban található, de ennek másolatát mind a mai napig a kápolnában tartják és a körmenetekhez is használják. A virággal feldíszített Szent János-szobrot felhelyezik a fáklyákkal és lampionokkal kivilágított vezérhajóra, közben égő szurokkoszorúkat, mécseseket úsztatnak a vízen. A vízi felvonulást népzene kíséri, és a hajót számos ladik, csónak, kajak és kenu veszi körül, mindegyik fáklyákat és mécseseket visz magával. A nagyközönség a parton követi őket lassan haladva a Sugovica városközpontban lévő hídjáig. Az érkezés után a szobor tiszteletére a Szentháromság téren népzene-néptánc bemutató, hordócsapolás, halászléfőzés és éjszakáig tartó népünnepély veszi kezdetét, melyek előkészületeiről napokkal korábban gondoskodnak. Egyedi, csodás látványt nyújtó program, mely képes összekovácsolni a helyi lakosokat, népcsoportokat, és ezzel a magyar nemzet egészére kiterjedő szoros köteléket alkotni.

Euroregionális kenyérfesztivál és Kézműves Találkozó (Győr-Moson-Sopron vármegye Értéktára)

Az Euroregionális Kenyérfesztiválnak és Kézműves Találkozónak a pékipari szakembereket képző Veres Péter Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Technikum, Szakképző Iskola és Kollégium adott először otthont. Ladocsi Flórián, az iskola akkori igazgatója kereste meg a Győr-Moson-Sopron Megyei Kereskedelmi és Iparkamara Kézműipari tagozatát, hogy Péter-Pál napjához kötődően szervezzenek egy rendezvényt a „kenyér mint jelképes élelmiszer” köré. A kenyér alapvető élelmiszerünk, s nagy tisztelet övezi vallásos körökben is.

A kézműipari tagozat ezt a hagyományt kívánja megőrizni és továbbadni a mai társadalomnak. A 2023-ban már huszonegyedik alkalommal megrendezett esemény hitvallása, hogy segíteni kell a pékségek fejlődését, és sikeresebbé kell tenni a piacon régebben létező vagy akár újonnan alakult vállalkozásokat, amelyek sütőipari tevékenységüket a mai napig is szívvel-lélekkel végzik. A résztvevő pékségek termékeit zsűri értékeli, több kategóriáját is kiosztva.

A fesztiválon pékipari vállalkozások mellett a Kézműipari tagozat számos kézműves vállalkozásnak is bemutatkozási lehetőséget kínál, hogy megismertesse az egyedi készítésű termékeket, értékes kézműipari cikkeket. A rendszerint a győri Dunakapu téren megtartott fesztiválon szórakoztató fellépések, vetélkedők teszik még érdekesebbé a külföldi kiállítókat és látogatókat is vonzó rendezvényt.

„Schwabenwein” Komárom-Esztergom vármegyei német nemzetiségi borverseny (Komárom-Esztergom vármegye Értéktára)

A XVII. században, az Esterházy család által betelepített németység fejlett szőlő- és borkultúrát hozott magával az Óhazából. Az elmúlt háromszáz évben a szorgos svábok nemcsak megőrizték, de fejlesztették is a magukkal hozott tudást. Ez a tudás, a szőlőművelés és a borkészítés fortélyai apáról fiúra szálltak, így maradtak fenn a jelenkor számára.

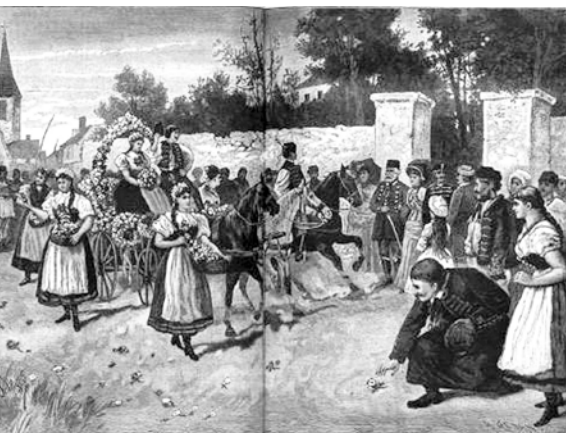
A legtöbb sváb településen a mai napig jellemző, hogy a családok saját szőlőültetvényekkel és borospincékkel rendelkeznek. Több településen megőrizték a régi technológiák eszközeit, a régi bálványpreseket, a fahordókat, a puttonyt, a darálót és a lopót. A borosgazdák gyakran még ma is családi összefogással, kézi erővel végzik a munkafolyamatokat a szőlőben és a prészházban. A szőlőhegy tavasztól őszi hangos az ültetvényeken dolgozó borosgazdától, akik elsősorban saját fogyasztásra termelik a bort. Ha az ember végigsétál egy pincesoron, behívják egy pohár borra. Természetesen a fejlődéssel kialakultak a nagyobb szőlő- és borgazdaságok is.

A „Schwabenwein” verseny ötletét az országos sváb borverseny adta, melyet Mecseknádasdon rendez a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata. A vármegyei borszemle először 2018-ban került megrendezésre. A versenyen általában 50-60 termelő és 150-200 tétel szerepel a vármegye minden szegletéből. A kiírás szerint német nemzetiségi településen termelő gazdák nevezhetnek a versenyre. Elsősorban hobbiborászok jelentkezését várják és a minősítésnél külön kategóriában szerepelnek a saját termelésű és a vásárolt szőlőből készült borok. A borok minősítését szakmai bírálók végzik, akiknek kiválasztásában és a verseny lebonyolításában a dunaszentmiklósi Kősziklás Borászat szakemberei segítenek. A legjobb eredményt elérő vörös, fehér és rozé bor elnyeri a Komárom-Esztergom vármegye sváb vörös/fehér/rozé bora/borásza címet, melyet egy évig viselhet a bor és a borosgazda. A címmel kupa és oklevél jár. Minden minősített tétel eredményét oklevéllel ismerik el. A borokat a gazdák gyakran az országos versenyen is megméretik. Sikeresen már elhozni a vármegyébe a Magyarországi legjobb sváb vörösbor címet is.

A sváb borverseny célja a hagyományos sváb mezőgazdasági kultúra egy jellemző szeletének fenntartása, mely vármegye egészét is reprezentálja.

Rózsakesküvők gróf Karátsonyi Guido uradalmában – Solymár (*Pest vármegye Értéktára*)

A RÓZSAKESKÜVŐK SZÜZSÉRE SOLYMÁRON.

Karátsonyi Guido magyarörmény nemesi családban született Szamosújváron 1817. augusztus 7-én. A gróf 1851-ben feleségül vette puchói és csókai *Marczibányi* Máriát, így lett Solymár, Pilisszentiván és Pilisvörösvár ura. A családra jellemző volt, hogy nagyszerű anyagi áldozatokat hozott hazájáért, gróf *Karátsonyi* Guidónak is jellemvonásai közé tartozott a jóakarát, a segítőkészség, és az áldozathozatal. Itthon és a Szentföldön is templomokat építtetett, a budapesti Bazilika s a Múcsarnok építését is támogatta, miként a Magyar Tudományos Akadémia javára is óriási összeget adományozott. Emellett kórházakat, nőegyleteket, árvaházakat, hadirokkantakat is támogatt.

Rudolf trónörökös és *Stefánia* belga hercegnő 1881. május 10-én kötött házassága adta az alkalmat, hogy újabb felajánlást tegyen. Ezúttal egy húszezer koronás alapítványt hozott létre, hogy annak kamataiból minden évben rózsafesztivált tartsanak. Ezekon a legszegényebb, legerényesebb, legszorgalmasabb, azaz a legméltóbb leány házasságára is sor került.

Alapítványa révén nagyszerű hozományt biztosító adománnyal támogatta a férjhez menő menyasszonyt. Az esküvőkön neves előkelőségek – miniszterek, államtitkárok, bíborosok – is részt vettek. Az első rózsafesztivál *Thaller* Borbála volt. A gróf ugyan 1885-ben elhunyt, de utódai (*gróf Karátsonyi* Camillo és *gróf Karátsonyi* Jenő folytatták örökségét, így a három településen 1882 és 1914 között (az első világháború kitöréséig, a korona elértéktelenedéséig) minden évben tartottak rózsafesztiválokat, amely egyedülálló hagyománynak az érintett települések kiállításával is emléket állítottak.

Görögkeleti szerb templom (*Medinai települési Értéktár*)

Medina Tolna vármegye egyetlen olyan települése, ahol szerb kisebbség él. Ma mindössze harminchat szerb nemzetiségű lakik a községben, de anyanyelvüket, vallásukat, kultúrájukat és hagyományait ma is ápolják, ők a szerb hagyományok őrzői. Fontos számukra a vallási események anyanyelven történő művelése, gyermekeik számára való átadása, közös átélése. Vallásuk gyakorlásához elengedhetetlen a templom épülete.

A medinai szerbek 1720-ban Szent Lázárnak szenteltek templomot, mely faépítésű volt. A Szentlélek eljövételének szentelt kőtemplom 1856-ban készült el, a hívek adományaiból csaknem harminc éven át épült az eredeti faépítésű templom köré. Az építkezés alatt a fatemplom végig üzemelt, miközben köré építették a kőből készültet. Csak annak elkészülte után bontották ki a régit és rendezték be az újat.

A téglalapítségű, kelet-nyugati tájolású egyhajós épület tornya a nyugati főkapu felett helyezkedik el, itt található a karzat is. Alatta van a női tér és a kőből faragott keresztelőkút is, amit egy mellvéd választ el a férfiak tartózkodására szolgáló résztől. Itt helyezkedik el a déli oldalkapu, a püspöki trón, a diakónusi szék, valamint a templom legszentebb terét, az oltárt a hajótól elválasztó ikonosztáz, melyet harmincöt kép alkot. Tematikájuk szerint evangéliumi történetek, ünnepek, apostolok, golgotai kereszt. A festmények feltehetően a felépítménynél sokkal korábbiak, és eredetileg valószínűsíthetően más templom ikonosztáza számára készülhettek. A belső bútorzat eredeti, az 1856-os évből való.

A provinciális klasszicista stílusban épült szerb templom nem csupán műemlék, hiszen a görögkeleti vallási hagyományok ma is elevenen élnek a faluban. A medinai szerbek pünkösdkor tartják a templom búcsúját. A torony 1987-ben kapott vörösréz burkolatot, a templom külső vakolása, festése 1992-ben valósult meg, 2001-ben belső felújítás, 2003-ban restaurálás zajlott a falai között a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztérium által kiírt pályázaton nyert pénzből.

Pável Ágoston életműve (*Vas vármegye Értéktára*)

Pável Ágoston szlovén családban született 1886-ban Vashidegkúton. Diákéveit a szülőfalujához közeli Szentgotthárdon (1897–1901) és Szombathelyen (1901–1905) töltötte, majd egyetemi tanulmányait Budapesten (1905–1911) folytatta. A budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen magyar–latin szaktantárgyai mellett a különböző szláv nyelveket is tanulmányozta. Pável Ágoston 1920–1933-ig a szombathelyi Leánylíceum, majd 1933–1946-ig a Faludi Ferenc reálgimnázium magyar–latin szakos tanára volt. 1924-ben elvállalta a szombathelyi múzeum (ma Savaria Múzeum) épületében működő könyvtár (ma Berzsenyi Dániel Könyvtár) selejtezését, bővítését és rendszerezését, melynek 1925-ben kiadta 480 oldalas Címjegyzékét, 1927-ben pedig 128 oldalas Pótkatalógusát is. 1928–1946 között ő vezette a múzeum néprajzi tárá, mialatt az igazgatási feladatokat is ellátta. 1928-ban a gyűjteménygyarapítás és a kutatás fellendítése érdekében Szombathelyen megalakította a Vasvármegyei Múzeumok Barátainak Egyesületét.

Elindította és haláláig szerkesztette a Vasi Szemle című tudományos és helytörténeti folyóiratot, melyet később Dunántúli Szemlévé bővített ki. Első önálló verseskötete – Vak völgy ölen így zsolozsmázok (1933) – negyvenhat éves korában jelent meg. Ötvenévesen Felgyújtott erdő (1936) címmel foglalt kötetbe ötvenhárom verset. Tagja volt a szombathelyi Faludi Társaságnak, az Erdélyi Szépmíves Céhnek, a szegedi Tömörkény Társaságnak, a Pen Klubnak, a pécsi Batsányi János Társaságnak. Fiatal tehetségeket támogató, néprajzi, nyelvjárási gyűjtéseket szervezett, a helyi értékek megbecsülését szorgalmazta.

Egyetemi éveitől kezdve nyomon követte a szerb és a horvát, de különösen a szlovén népköltészetet. Pável Ágoston néprajzkutatóként elsősorban szlovén népének, népi kultúrájának és irodalmának, a magyar-szlovén kulturális kapcsolatoknak kutatója volt. Egyaránt érdekelt az anyagi és a szellemi kultúra. 1928–1946 között Vas megye és a magyar-szlovén határtérség több mint száz településén gyűjtött néprajzi tárgyakat, közel kétszáz néprajzi fotót készített. A szombathelyi Savaria Múzeum néprajzi adattára kétezer lapon őrzi kéziratait, gyűjtőútjain készült néprajzi és nyelvészeti feljegyzéseit.

A Fláre Beás együttes roma hagyományokat ápoló kulturális tevékenysége (Veszprém vármegye Értéktára)

Az 1991-ben alakult Fláre Beás együttes Veszprém vármegye cigány folklórájának legkiemelkedőbb képviselője. Tagjai Devecserben és környékén lakó beás cigány férfiak, akik öröklött tehetségüket kitartó gyakorlással érlelték magas színvonalú zenei produkcióvá. Az *Orsós Ervin* (énekes, gitáros), *Orsik Ferenc* (énekes, tamburás, gitáros), *Bogdán Sándor* (kannás, énekes), *Orsós Tibor* (énekes), *Orsós György* (kannás, énekes) és *Kovács Norbert* (kanalas) összetételű zenei formáció autentikus, elsősorban beás cigány zenét játszik.

Rendszeresen fellépnek a vármegye művészeti rendezvényein, de országszerte és külföldön is ismertek. A magyar cigányság kultúráját, hagyományait a zenélésen kívül a cigánytánc oktatásával, autentikus roma gasztronómiai finomságok (pl. cigány lecsó) megismertetésével is ápolják. A Nemzeti Művelődési Intézet Veszprém Vármegyei Igazgatóságával közös projektben rendszeresen tartottak ismeretterjesztő-érzéketnyítő foglalkozásokat diákoknak. A cigányság folklórhagyományainak és kultúrájának megőrzésében, átörökítésében végzett kimagasló tevékenységükkel példát mutatnak mindenkinek. A devecseri települési értéktárból 2023. november 13-án a Vármegye Értéktárába is átkerültek.

Kiskőrösi Szüret és Szlovák Nemzetiségi Napok (Bács-Kiskun vármegye Értéktára)

Magyarország területén jellemző jelenség volt, hogy a XVI-XVII. században történt török támadások során a környék teljesen elnéptelenedett. Ahhoz, hogy a földet művelni tudják, tisztes megélhetést biztosítsanak a tulajdonosnak és az ott élőknek, lakosságot kellett teremteni. Erre gyors megoldásnak bizonyult, ha letelepedési és adókedvezmények ígéretével családokat csábítanak az adott területre. Kiskőrösre *Wattay János* és *István* hívtak a Felvidékről szlovákul beszélő családokat, akikkel 1718-ban letelepedési szerződést kötöttek. Kiskőrös történetében ettől az időponttól kezdve meghatározó szerep jutott a szlovák nyelvnek, kultúrának. Identitásuk legjellemzőbb elemei, a nyelvük, vallásuk, viseletük részben még ma is megvan Kiskőrösön. A város lakosságának zöme evangélikus, ezt is magukkal hozták. A nyelvet már csak az idősebb korosztály beszéli, a viseletet pedig kizárólag az asszonyokon lehet még elvétni látni.

Korábbi életmódjukat, szokásaikat, kultúrájukat hagyományörző csoportok tartják életben. A város legnagyobb tömeget mozgató ren-

dezvénye is erre a hagyományra épül. A Kiskőrösi Szüret és Szlovák Nemzetiségi Napok jeles alkalom a szlovák szokások, táncok, dalok felelevenítésére, és kiváló lehetőség arra, hogy a más településeken élő szlovák hagyományörzőkkel is találkozzanak. A rendezvényt nem véletlenül kapcsolták össze a szüreti vigadalommal, hiszen az év mezőgazdasági eredményeit ekkor már lehet látni és ünnepelni. A rendezvény évről évre bővült, egyre több városlakó és érdeklődő vett részt rajta. Ma már igazi fesztivál jellege van, és a szervezők figyelnek arra, hogy lehetőleg minden korosztálynak és minden igénynek megfelelő legyen a programválaszték. Ezen a városi ünnepen részt vesznek a települések testvérvárosai is, bekapcsolódnak a kulturális programokba, gyakran szervezik meg az érintett partnervárosok fiataljainak vetélkedőjét is. A rendezvény időtartama és a programok tartalma miatt népszerű kikapcsolódási, szórakozási és sokszor művelődési forma. Az 1992-től megtartott (többnyire már háromnapos) „fesztiválon” alkalmanként több ezer vendég és helyi lakos fordul meg a város főterén az év legszínesebb programján. A Szlovák Nemzetiségi Napokat kiemelkedően méltónak tartották arra, hogy a települési értéktárba kerüljön.

Wéber Aladár munkássága (*Ballószögi települési Értéktár*)

Wéber Aladár 1874-ben született Balatonfüreden. Iskoláit Budán és Svájcban végezte. Apja Wéber Ede, svájci (Helvetia) származású tanító, vállalkozó, aki szakértelemmel rendelkező telepéseket hozott Kecskemétre, Ballószög pusztára, és az általa alapított Helvécia területére. s hozzáértésükkel előremozdították a szőlő- és gyümölcstermelést a Duna-Tisza közti aranyhomokon. Az ország kertjévé tették ezt a vidéket.

„Wéber Aladár, amikor a Földintézet Helvétiaát megvette, a maga számára Helvétia sarkában, Ballószög vasútállomás tőzsomszédságában megvett egy 95 holdas buckás legelőt 60.000 koronaért. Ezt a hasznavehetetlennek látszó területet [...] addig semmire sem használták. Wéber Aladár fiatal erővel, kitartó akarattal olyan minta-szőlőgazdaságot teremtett a sivár homokon, melynek ma csodájára járnak és a vonat utasai álmélkodva nézik a szemük előtt elterülő földi paradicsomot. Amikor a hepehupás területet megvette, első dolga volt a dombos részeket a lapályos részekbe hordani, azután a gazdasága lábában megálló vonatokkal műtrágyát hozatni, s azokat az egész területen elszórni. A haszontalan föld hasznossá lett. 1913-ban megkezdte a szőlőtelepítést, 25 hold szőlőt és 25 hold akácós erdőt ültetett. A szőlőfajták legnagyobb része Rizling, Izsáki Sárfehér, Muscat Otonel, Szlankamenka, Fehérbakar mind fehér fajták. [...] Wéber Aladár kezdetben egy kényelmes lakóházat épített magának, azután amint a szőlő hozama lehetővé tette, még egy lakóházat megfelelő mellékhelyiségekkel, nagy ló- és tehénistállót, négy cselédházat, pálinkafőzőt, pincét, melyben 2500 hl cementhordó és 6-700 hl falhordó fekszik. Épített postaépületet, melyben a postaügynökséget látja el. Vízajtásra hatalmas – messze ellátzó – szélmotort állított, mely hajtja a darálót, a körfűrész, a szecs kavágót és egy 250 hl-es vízmedencébe a vizet szivattyúzza. Épített üvegházat, melyben korai virágok mellett szamóca, paradicsom, pálma, muskátli, borsó stb. díszlik nagyobb mennyiségben [...] Főleg kajszibarack, dió, körte és alma termesztésre fekteti a súlyt a szőlőn kívül. Állandóan kint lakik családjával a telepén és minden munkálatot személyesen irányít. Jókai Mór koszorús írónk „Aranyembere” lehetett olyan, mint Wéber Aladár, mindenhez ért, minden a kezére esik és szorgalmasan dolgozik. Mintagazda!” – írta róla Bende László A kecskeméti szőlő- és gyümölcstermelés története című 1929-es munkájában.

(h)